

Beatis et toto mundo. Non dixit: Ego honorificabo eum: nondum enim de eo decentem opinionem habebant, sed majorem de Patre, ait Chrysostomus.

27. NUNC ANIMA MEA TURBATA EST. — Nota: Christus hic, quia mortis post tres dies sibi instantis (dixit enim hęc Dominica Palmarum) mentionem fecerat, permisit in se excitari naturalem ejus horrorem, ut fit in nobis, et hoc horrore seipsum turbavit. Unde ait, « salvifica, » id est eripe me « ab hac hora, » et horrore mortis mihi imminantis. Simile fuit in horto, cum tristic usque ad mortem oravit: « Transeat a me calix iste. »

Causam dat S. Chrysostomus: Exhortatus, inquit, fuerat Christus suos ad sui sequelam per mortem; ne ergo dicant eum extra dolorem existentem facile de morte philosophari et alios ad eam adhortari, ostendit etiam se in agonia esse, et tamen mortem non recusare, ut nos eum sequamur idemque faciamus in horrore mortis et mortificationis.

Causam secundam dat S. Cyrillus, ut se ostenderet non tantum Deum, sed et verum hominem esse, passionibus et ærumnis nostris obnoxium.

Tertiam dat S. Augustinus et ex eo Beda, ut Christus in se nostras infirmitates suscipiens curaret nosque roboraret. Audi Augustinum: « Sequi jubes animam meam, sed turbati video animam tuam; quale fundamentum queram, si petra succumbit? Agnosco misericordiam tuam, Domine; nam qui charitatis voluntate turbaris, infirmo; nam qui charitatis voluntate turbaris, in se caput nostrum suscepit membrorum suorum affectum. » Et rursus: « Sicut nos excitavit ad summa, ita nobis compatitur ad infima. » Et mox Christum nobis ita loquentem inducit: « Audisti ad te vocem fortitudinis meæ; audisti in me vocem infirmitatis tuæ; vires suggero ut curras, neo reprimi quod acceleras; sed transero in me quod trepidas, et subterno quo transeas. »

ET QUID DICAM? PATER, SALVIFICA ME EX HAC HORA. — Theophylactus et Leontius sic exponunt, q. d. In hac turbatione et agonia heroo, et animo fluctuo, et nescio quid agam vel dicam. Dicamne ergo: Pater, salvifica me ex hac hora? fugiamne mortem? minime; sed vitam meam agoniam, et ultro morti obviam ibo.

Simpliciter et planius alii, q. d. Quid in hac agonia dicam? quo confugiam? quem invoce? utique Patrem qui salvat. Dicam ergo: « Pater, salvifica me ex hac hora, » id est libera me ab hac agonia mortis. Nam, ut ait S. Augustinus, Beda et Rupertus, similis est hęc oratio illi in horto: « Pater mi, si fieri potest, transeat a me calix iste, » quæ fuit oratio partis inferioris, sive appetitus naturalis, qui mortem horrebat; unde mox eam pars superior, puta mens et voluntas superior correxit dixitque: « Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat. » Eodem modo et hanc corrigi, dum statim subjicit:

SED PROPTEREA VENI IN HORAM HANC. — Est correctio, qua Christus corrigi partem inferiores, quæ dixerat: « Salvifica me ex hac hora, » q. d. Etsi naturaliter horream mortem, absolute tamen nolo naturale meum desiderium impleri, cum a hoc venerim in mundum, ut hanc mortis horam subeam et calicem passionis bibam. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertus et alii.

28. PATER, CLARIFICA NOMEN TUUM, — ut per mortem mihi a te decretam, quam libenter accepi, clarificem, id est glorificem nomen tuum, per meam extremam obedientiam et religionem, qua me tibi in victimam pro peccatis totius mundi offeram, itaque homines peccato perditos vite gratie restituum, tibi que reconciliabo, ac in cælum deducam, ut te glorificent in æternum. Ita S. Augustinus, Chrysostomus, Euthymius. Sic de Petro dicitur, xxi, 19: « Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. » Audi Augustinum: Clarifica me passione et resurrectione. Et S. Chrysostomus: Quod pro veritate moritur, gloriam Dei vocat: futurum enim erat, ut post crucem cognosceretur ab orbe nomen Dei. Et Glossa: Salvationem quero, sed passionem non recuso, propter quam passionem clarifica me, quod est gloria nominis tui.

Secundo, « clarifica nomen tuum » hoc quoque momento, ut Gentiles qui ad me venerant, itaque Judei cognoscant me a te missum, ut homines morte mea redimam, ideoque te itaque beneficentiam clarificent. Hanc enim orationem exaudiens, Pater respondit illico: « Et clarificavi, et iterum clarificabo. » Ita Theodorus Heracleotes.

VENT ERGO VOX DE COELO: ET CLARIFICAVI, ET ITERUM CLARIFICABO. — « Clarificavi, » primo, communicando ei quasi Filio meo unigenito meam claritatem, id est majestatem, gloriam et divinitatem ab omni æternitate, juxta illud cap. xvi: « Et nunc clarifica me tu, Pater, apud semetipsum, claritate quam habui priusquam mundus esset apud te. » Ita S. Augustinus et Beda.

Secundo, per eundem creando mundum, et omnia quæ in eo sunt in tempore. Ita Rupertus.

Tertio, et optissime, per vocem e celo in baptismum delapsam: « Hic est Filius meus dilectus; » item per tot tantaque miracula et virtutum opera, quæ Christus passim edidit; et in presenti, hac voce mea et oris clarifico, « et iterum clarificabo, » scilicet in morte et post mortem Jesu, quando per ejus resurrectionem, ascensionem in cælum, missionem Spiritus Sancti, Apostolorum prædicationem et miracula, omnes gentes ipsam quasi Christum Filium Dei, ac consequenter Deum Patrem agnoscent, colent, amabunt, adorabunt. Ita Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Leontius, Euthymius, Jansenius, Maldonatus et alii.

29. TURBA ERGO, QUÆ STABAT ET AUDIEBAT (Hanc Verba 29
vocem tubalem Dei Patris), DICERAT TONITRUM

ESSE FACTUM, — quia vox hæc maxima, crassissima et resonantissima erat instar tonitruum. Forte etiam qua confuse, non articulate vocem excipiebant, ut excipitur sonus confusus tonitruum. Unde Chrysostomus: « Aperta quidem, inquit, significativa erat vox, sed et crassis et carnalibus cito evolavit, tantumque sonum retinebant. » Et mox: « Qui quod articulata quidem esset, nonverat, sed quid significaret non capiebant. » Sed verius est, ait Rupertus, et ex eo Maldonatus, omnes hanc vocem articulate loquentem intellexisse ejusque significationem cognovisse, verbi gratia, quod Jesus esset Filius Dei, Messias et Salvator; verum propter vocis magnitudinem persuadere sibi non potuisse veram esse vocem, sed aut tonitru esse, seque falli, qui humanam articulatamque vocem audisse sibi videbant, aut certe vocem esse angeli. Atque propterea hoc Evangelistam commemorasse, ut doceret vocem non fuisse tacitam aut obscuram, ita ut solus audiret Christus, nec alii ejus essent testes; sed tam magnam, tam claram fuisse, ut non solum omnes audierint, verum ita audierint ut alii tonitruum, alii vocem angeli, nemo humanam esse judicaverint. Atque hoc ipsum indicabat vocem esse divinam, quod illi existimarent esse tonitruum; nam et tonitrua voces Dei vocari solent.

Symbolice: Tonitruum hoc significabat Jesum esse Filium Dei alitontanis, ac proinde ipsum quoque esse Deum alitontanem; tonitruum enim hic ad suum quasi recurrit antecorem, ut ipsum veneraretur et Gentilibus indicaret. Rursus significabat Jesum, qua homo erat, non tantum ore tonare et corde fulminare, ut dura hominum corda permoveret ad penitentiam, et frigida ad amoris ardorem; sed etiam Apostolos caeterosque suos faceret tonantes et fulminantes. Unde ipse Joanni et Jacobo id indicidit nomen *Boanerges*, id est filii tonitruum, Marc. iii, 17. Hinc et Paulus a S. Hieronymo, *epist.* 61, vocatur « tuba Evangelii, regibus leonis nostri, tonitru Gentium. » Subdit enim: « Quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. » Audi S. Chrysostomum, *homil.* 39 *in epist. ad Rom.*, in Moral.: « Tonitru ita terribile non est, sicut vox Pauli demonibus. Si enim vestimenta ipsius horruerunt, multo magis vocem. Ipsa victos illos et captivos egit, hæc orbem terrarum expurgavit, hæc morbos dissolvit, vitium expulit, veritatem superinduxit, Christum habuit inhabitatorem. Is ubique cum illo profectus est; et quod erant Cherubim, hoc erat et vox Pauli. Quemadmodum in potentatibus illis sedit Deus, ita et in lingua Pauli. » Sic « S. Basilii oratio erat tonitruum, quia vita ejus erat fulgur, » ait Nazianzenus, *Orat.* 20. Hinc vox Christi assimilatur voci aquarum multarum, *Apoec.* i, 13, et voci multitudinis, *Daniel.* x, 6.

ALI DICERANT: ANGELUS EI LOCUTUS EST. — Erat

enim vox hæc augustior humana, ideoque angelica, imo divina. Angelus enim subiens personam Dei Patris, vocem hanc instar tonitruum in aere formarat.

30. RESPONDIT JESUS ET DIXIT: NON PROPTER ME HEC VOX VENIT, SED PROPTER VOS, — ut scilicet in me credatis, itaque salvemini; ego enim hæc voce non ego. Sum enim Verbum Patris, quod increata et immensa laude et gloria glorificat Deus Pater et Spiritus Sanctus quare creata et modica vocis hujus laude non ego; vos vero illa egitis, quia mihi nonnulli et vobis obijciunt me non esse Dei Filium, nec a Deo missum; alii de eo dubitant; contrarium enim utrisque hæc vox Patris vobis proclamat, ut omne dubium vobis eximat. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertus, Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

31. NUNC JUDICIUM EST MUNDI; NUNC PRINCIPES HUIUS MUNDI ELICITUR FORAS. — « Judicium » sæpe condemnationem que fit in judicio, metonymice significat, et sic hoc loco accipit Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius, q. d. Nunc instat mundi, id est Judæorum mundanorum condemnatio et vindicta Dei, eo quod me innocentem, imo Messiam, et Dei Filium ad mortem condemnarint. Melius alii accipiunt « judicium, » non pro condemnatione nocentis, sed pro innocentis absolute, vel potius oppressi ab oppressore et tyranno liberatione, q. d. « Nunc est, » id est nunc instat tempus quo mundus per tyrannidem oppressus a diabolo, ab eo liberetur. Instat enim mors mea, per quam homines a peccato et consequenter a potestate et tyrannide diaboli liberabo, ac diabolum, qui hucusque mundo tyrannice dominatus est, ejiciam foras, ut scilicet extra mentes fidelium et sanctorum ablegetur in mentes infidelium et impiorum. Unde argute Rupertus: « Duos, inquit, mundos vult intelligi, videlicet alterum inimicum, alterum reconciliatum; sive alterum damnatum, et alterum salvatum, dum dicit primo sine articulo: Judicium est mundi; secundo autem signanter cum articulo: Principes, inquit, hujus mundi. Quod ergo judicium mundi et quæ est ejectio principis hujus mundi? utique præsens passio ipsius, qui hæc loquitur, Domini nostri Jesu Christi, judicium mundi, id est salvatio, discernens a reprobis universitatem electorum, qui fuerunt ab initio sæculi usque ad horam ejusdem passionis; ejectio vero principis hujus mundi, qui principatum tenet in amatoribus hujus mundi, reconciliatio est Gentilium electorum, in quibus diabolus per idolatriam inhabitabat, ante seque dictam clarificationem ejusdem Domini nostri Jesu Christi. » Significat hic ergo Christus, *primo*, se mundum, id est gentes e toto mundo in se credituras, per mortem suam liberaturam a peccato et diabolo. *Secundo*, se diabolum ejecturum ex animis fidelium, item ex aris et templis, ut in his deinceps colatur Deus verus ejectis idolis et demonibus.

Tertio, se diabolo adempturum vim et potestatem, quae ante suum adventum, tentando validissime homines, omnes pene trahebat ad peccatum, indeque ad suum jugum; quare infregit vires diaboli Christus, ut nunc nec toties, nec tam valide sicut ante homines tentare possit, atque hominibus gratiam potentem largitur, quae facile, si ei committi velint, tentationi resistere valeant.

Quarto, Christus multos demones ejecit a corporibus hominum totoque terrae ambitu, eosque in infernum relegavit. Unde Prosper, in *Dimidio Temp.*, esp. II, legit: «Nunc princeps hujus mundi missus est deorsum,» in tartara. Hinc et demones expulsi a Christo, eum rogabant ne mitteret ipsos in abyssum, *Luc. VIII, 31.* Audi S. Augustinum: «Providebat post passionem et glorificationem suam, per universum mundum multos populos credituros, e quorum cordibus diabolus, quando ei ex fide renuntiavit, foras ejecit. Est quidem et veterum justorum cordibus ejectus, sed dicitur nunc ejiciendus, quia quod in paucissimis factum est tunc, in multis magnisque populis mox erat futurum. Ejicitur quidem diabolus foras, affamen tentare non cessat; sed aliud est intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare.» Simile dicit S. Chrysostomus: «Ut si quis, ait, debitores feriat et in vincula mittat, eademque dementia eum, qui nihil debet, in carcerem ducat, is eorum quae in alios fecit poenas, dabit: sic diabolus per ea quae in Christum ausus est, eorum etiam quae in nos fecit poenas dedit.»

Hoc est quod Christus dixit, *Luc. XI, 21*: «Dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quae possidet. Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet.»

Christus igitur hic videns Gentiles sui videndi cupidos, indoluit totum mundum gentilitio oppressum, in idolis adorare diabolum; quare optavit mortem suam accelerari, ut eis a Deo fidem et gratiam impetraret ac Apostolos mitteret, qui eos ad Deum converterent; ideoque ait: «Nunc iudicium mundi est, nunc princeps hujus mundi ejecit foras.» Simili modo S. Gregorius, teste Joanne diacono in ejus Vita, lib. I, cap. XXI, cum Roma videret venales juvenes Anglos, vultu venustos, et rogaret qui et quales essent, unde venirent, an regio eorum christiana foret vel pagana, cumque paganam audisset, acrius ingemiscens: «Heu, proh dolor! inquit, quam splendidas facies principes tenebrarum nunc possidet tantaque frontis species vacuum ab interna Dei gratia mentem gestat. Rursus interrogavit quod esset vocabulum gentis illius? Mercator respondit: Angli vocantur. At ille: Bene, inquit, Angli, quae angeli; quia et angelicos vultus habent, et tales in caelis angelorum decet esse concives. Iterum ergo interrogavit, quod nomen haberet ipsa

provincia? Mercator respondit: Provinciales illi Deiri vocantur. Et Gregorius: Bene, inquit, Deiri, quia de ira sunt erudi et ad Christi gratiam convocandi. Rex, ait, illius provincie quomodo nuncupatur? Mercator respondit: Alie vocatur. Et Gregorius alludens ad nomen dixit: Bene, quia rex dicitur. Alie: Alleluia etenim, in laude Creatoris, in partibus illis oportet decantari. » Mox itaque accessit ad Pontificem Benedictum ab eoque partit in Angliam mitti, ut Anglos converteret, una ipse ab Angliis quasi eorum Apostolus colitur.

32. ET EGO SI EXALTATUS FUERO A TERRA, OMNIA TRAHAM AD ME IPSUM. — «Si exaltatus fuero,» per resurrectionem et ascensionem in caelum, ait Chrysostomus. Melius alii passim, *q. d.* Si exaltatus fuero in crucem, id est si in alta cruce crucifixus fuero. Unde Joannes II explicans subdit: «Hoc autem dicebat, significans quae morte esset moriturus.» Loquitur Christus, ait Maldonatus, de se tanquam de milite cum diabolo pugnantem: solet miles eo fortior esse, et adversario superior, quo ex altiore loco pugnat: significavit ergo se ex cruce sua, tanquam ex altissima et munitissima arce pugnaturum diabolumque victurum esse: propterea genus illud mortis «exaltationem» appellavit. Traxit exaltatus omnia ad semetipsum, quemadmodum aquila in sublime volans praedam trahit.

Sic Marcus, Arethuse in Syria Episcopus, sub Juliano Apostata suspensus in alto, ac melle perunctus, ut vespis et apibus fieret pabulum, suos tortores irridebat dicebatque «illos esse humiles et terrenos, se vero arduum et sublimem,» ait Theodoretus, lib. III *Hist.*, cap. VII, et Sozomenes, lib. V, cap. X. Magis ad litteram alludit Christus ad id quod dixit cap. III, vers. 14: «Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam eternam.» Moraliter docet hic Christus crucem non esse horrendam, sed ambiendam, quia sola crux exaltat.

OMNIA, — id est animam et corpus, ait S. Augustinus et Beda. At Rupertus, «omnia,» hoc est eorum, terram, homines, angelos et demones; quia scilicet etiam «ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum,» *Philipp. II*.

Tertio et planissime, «omnia,» id est omnes homines omnium gentium, qui in me credentes volent, puta omnia hominum genera, ait S. Augustinus. Unde S. Cyrillus, Chrysostomus et Theophylactus, pro «omnia» legunt omnes, et «omnia» magis emphaticum est, *q. d.* Omnia spolia diaboli, puta omnia mundi opima, hoc est totius mundi gentes, quae in me credent. Quem enim paulo ante vocavit «mundum,» hic vocat «omnia.» Arabibus, *traham ad me unumquemque*: Syrus, *omnes*.

TRAHAM, — id est abraham ab invito diabolo,

ut ipsos non invitos, sed volentes blandiendo suavit, sed efficaciter traham ad meipsum, ut eos fratres meos, imo filios efficiam; ut, sicut ego sum Filius Dei naturalis, sic illi sint filii Dei adoptivi. Graece enim est *trahere*, id est traham per vim, scilicet invito diabolo, ei violenter praedam eripiens, ac homines animans et roborans, ut sibi suisque concupiscentiis vim faciant, juxta illud: «Regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud,» *Matth. XI*.

Audi S. Leonem, serm. 8 *De Passione*, eleganter et patheticè totum hunc locum pertractantem: «O admirabilis potentia crucis, o ineffabilis gloria passionis! in qua et tribunal Domini, et iudicium mundi, et potestas est crucifixi. Traxisti enim, Domine, omnia ad te, ut eum expandisses tota die manus tuas ad populum non credentem et contradicentem tibi, confutende majestatis tuae sensum totus mundus accepit. Traxisti, Domine, omnia, cum in execrationem Judaici sceleris, manum protrulerunt omnia elementa sententiam, cum obscuratis luminaribus caeli, et converso in noctem die, terra quoque motibus quateretur insolitis universaque creatura impiorum se usui negaret.» Efficacius deinde hunc Christi tractum prosequitur et perurgit: «Traxisti, Domine, omnia ad te, quoniam scisso templi velo Sancta sanctorum ab indignis pontificibus recesserunt, ut figura in veritate, prophetia in manifestatione, et lex in Evangelium verteretur. Traxisti, Domine, omnia ad te, ut quod in uno Judaeae templo obumbratis significationibus tegebatur, pleno apertoque sacramento universarum ubique nationum devotio celebraret. Nunc enim et ordo clarior Levitarum, et dignitas amplior seniorum, et sacerdotis est unctio sacerdotum; quia crux tua omnium fons benedictionum, omnium est causa gratiarum, per quam creditibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte.»

Porro Christus a terra exaltatus in crucem, ut medius penderet inter caelum et terram, traxit ad se omnia. *Primo*, quia caelum terre, angelos Gentibus, Gentes Judaeis, Deum hominibus reconciliavit: «Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maderie solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis evacans, ut duos condat in semetipso, in unum eorum hominem, faciens pacem, et reconciliat ambos in uno corpore Deo pro cruce, interficiens inimicitias in semetipso,» *Ephe. II, 14*.

Secundo, quia omnes totius mundi gentes ad fidem et amorem sui traxit: traxit autem illas a terra ad crucem, puta ad penitentiam, continentiam mortificationem, martyrium, et a cruce ad caelum; traxit, inquam, *primo*, sanguinis sui merito et pretio; *secundo*, suo exemplo; *tertio*, suo amore. Quis enim Christum ex amore pro nobis ultro morientem non redamet? Quis non dicat cum S. Ignatio Martyre inter leones con-

XVI.

suetudo: «Amor meus crucifixus est?» Vido aucta *Zacharia XII, 6*, ad illa: «His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.»

Tertio symbolice, Christus in cruce traxit ad se omnia, id est Deum creatorem cum omnibus creaturis. Deus enim hoc Christi sacrificio placatus fuit hominibus, sol et celi obstupuerunt; unde quasi lugentes creatoris sui mortem, radios a terra subtraxerunt; luna sub sole se abscondit, aer tenebris densissimis sese involvit, terra tota e centro convulsa et compassata intremuit, petrae scissae sunt et monumenta aperta, ut tam sepulti quam vivi mortem Christi plangerent, uti instravit S. Leo. Omnes ergo creaturae ad Christum crucifixum quasi se exererunt, tanquam obstupescerent et offenderent se ad pugnantem pro eo contra Iudaeos christicidas eosque disperdendum.

Porro perperam hinc colligebant Origenista: Christus traxit ad se omnia: ergo etiam damnatos ex inferno traxit et salvavit, quia, ut explicat S. Gregorius, lib. VI, *epist. 43*, Christus traxit omnia, scilicet electa: «nam trahi ad Deum post mortem non potuit, inquit, qui se a Deo male vivendo separavit.»

Symbolice, S. Bernardus, serm. 21 *in Cant.*, hanc Christi sententiam sibi omnibusque Religiosis adaptat. Hinc enim per contemptum terrenorum et amorem caelestium exultantur a terra, itaque omnia ad se trahunt; quia omnia tam adversa quam prospera eis cooperantur in bonum, atque ipsi omnia quasi calcando possident; «fidei enim totus mundus diciturum est.»

33. HOC AUTEM DICEBAT, SIGNIFICANS QUAE MORTE ESSET MORITURUS, — nimirum morte crucis: in hac enim pendens exaltatur a terra. Sunt verba non Christi, sed Joannis verba Christi interpretantis; unde parenthesi interceptuntur.

34. RESPONDIT EI TERRA: NOS AUDIVIMUS EX *VERB. 34*

LEGE, QUAE (QUOD) CHRISTUS MANET IN AETERNO, ET QUOMODO TU DICIS, OPORTET EXALTARI FILIUM HOMINIS? — Intellexerunt Judaei quod Christus de morte sua in cruce dixerat: exaltari enim a terra idem est quod crucifigi; quare ut ergo quomodo se dicat moriturum, cum lex asserat Christum non moriturum? Aliter S. Augustinus: «Intellexerunt, ait, eum hoc dixisse, quod ipsi facere cogitabant, nec verborum obscuritate eis aperuit infusa sapientia, sed stimulata conscientia.»

EX LEGE. — «Lex» vocatur totum vetus Testamentum. Ergo Christum mansurum in aeterno, ideoque non moriturum, Judaei colligebant ex illo *Micheae V, 2*: «Egressus eris ab initio a diebus aeternitatis.» Et *Psal. CIX, 4*: «Tu es sacerdos in aeterno.» *Psal. LXXXVIII, 30*: «Ponam in saeculum saeculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies caeli.» Et *Vers. 33*: «Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta

33

in aeternum, et testis in caelo fidelis. » Et Psal. lxxxi, 5: « Et permanebit cum sole et ante lunam in generatione et generationem. » Isaia ix, 7: « Vocabitur pater futuri seculi. » Similia sunt Isaia xl, 8; Ezech. xxxvii, 27; Daniel. ix, 26. Verum haec Scripturae loquuntur de regno Christi glorioso, quod post mortem resurgens et ascenden- dens in caelo adeptus est; hoc enim ait aeternum. Nam alioquin Christum ante hoc regnum moriturum expresse praedixit: Isaia, toto cap. llii; David, Psal. xxi, 12 et 17; Daniel, ix, 26; Jeremia- sias, xi, 19.

QUIS EST ISTE FILIUS HOMINIS? — q. d. Si tu es ille Filius hominis, de quo loqueris (uti apparet ex eo quod te soleas Filium hominis appellare), quomodo ergo vis haberi iustus? Christus enim secundum legem, in ea iuxta oracula Prophetarum iam citata, est aeternus, nec mori potest, tum tu ex adverso dicis Filium hominis debere mori et exaltari in cruce. Quod si quis alius est Filius hominis, de quo loqueris, edicto quis ille sit? Ita Tolietus et Jansemmus. Paulo aliter Maldonatus censet Iudeos hinc, quasi Christum convicissent, et insultare et victo illudere: Quis est iste Filius hominis? quemadmodum si barbarus miles et victoria insolens, capto a se in bello regi et in servitium redacto, dicat: Quis est iste rex? et quemadmodum eidem Christo isdem postea Iudei capto dixerunt: « Ave rex Iudeorum (1). »

35. DIXIT ERGO EIS JESUS: « ADHUC MODICUM LUMEN IN VOIBIS EST. AMBULATE DUM LUCEM HABETIS, UT NON VOS TENEBRAE COMPREHENDANT: ET (id est quia) QUI AMBULAT IN TENEBRIS, NESCIT QUO VADAT. — Qui istis voluit directe ad objectionem Iudeo- rum respondere, ut eos quasi luce utantur; brevi enim hanc lucem extinctam iri per mortem, cum frustra eam sint requisiti: quod si haec luce uti velint, ab ea illuminationem recepturos, qua objectionis suae solutionem videant exterique ad salutem necessaria cognoscant. Latius passim « modicum » refertur ad *lucem*, q. d. habetis adhuc modicum luminis et intelligentiae, quo intelligitis Christum mansurum in aeternum. Sed non cognoscitis ipsum moriturum quoque et resurre- cturum. « Ambulate » ergo « dum lucem habetis, » hoc est, pergit et proficite in indaganda et cognoscenda veritate, dum hoc intelligentis lucem habetis. Sic enim cognoscetis qua ratione Christus moriturus quidem sit, sed tamen resurci-

(1) Praeterea Toliet explicatio: Joannes summam tantum orationis praecedentis tenuit, verbis aliquot omissis; Christus, cum de sua evocatione diceret, nominavit *Filium hominis*. Dubitant legitur Iudei quis esset hic Filius hominis, q. d. Te videris Messiam et Filium hominis pro eodem habere; attamen hunc Filium hominis dicitur a terra salutatum iri, non vero a litteris sacris accepturum, Messiam perpetuo his in terris regnaturum esse: quisnam est igitur ille Filius hominis?

tatus mansurus sit in aeternum. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertus, S. Bernardus, serm. 49 in *Cant.*, Lyranus et alii.

Verum « modicum » non refertur ad *lucem*, sed ad *χρῆμα*, id est tempus. Graeca enim habent, *ἔτι χρόνον ἔσται ἡ ἐπιφανεία ἐμοῦ*, hoc est, adhuc ad modicum tempus *lucis vobiscum est*. Ita Syrus; et Arabicus, *lumen*, ait, est vobiscum tempore modici. Christus vocat seipsum « lumen » vel « lucem, » sive solem mundi, ob causas quas recensit cap. i, 4, et epist. i Joan. i, 9.

S. Chrysostomus ergo et Theophylactus censent Christum hic se assimilasse luci: sive soli, quia sicut lux solis noctu non extinguatur, sed absconditur dumtaxat ad modicum tempus, ut mane rursum oriatur et luceat toto die; sic et se moriturum oriatur et luceat toto die; resurrectorum, indeque victurum et regnaturum in aeternum, quod querebant Iudei.

Secundo, planius et germanius exponas, q. d. Ego Christus, qui sum lux mundi, cum illumina- ns doctrina et cognitione Dei, salutis et rerum divinarum, adhuc modico tempore (per tres dies) vobiscum, o Iudei, corporaliter ero, conversabor, docebo, praedicabo: quare, si sapitis, quamdiu me sic habetis vobis praesentem, ad doctrina et miraculis praesentem, ambulate, id est amplectimini et sectamini hanc lucem, id est, ut sequatur, credite in me, audite me, interro- gate me, ego omnia vestra dubia resolvam, ac nominatim quomodo Christus moriturus sit, et tamen mansurus in aeternum, quod nunc mihi proposuistis: nam si id non feceritis, brevi a vobis auferetur haec lux, id est brevi ego moriar, ac tum tenebrae errorum vos occupabunt et in- volvent. Licet enim Apostolos post me relictos sim, qui lucem Evangelii a me allatum prosequen- tur; tamen illos parvi facietis et perseque- mini, frustra me, qui sum ipsa originalis lux, requisiti. Simili modo Christus isdem Iudeis, cap. vii, 33, ait: « Adhuc modicum tempus vobiscum sum, et vado ad eum qui misit me. Queretis me, et non invenietis. »

« Lucem » ergo Christus vocat seipsum sum- mum Iesum operatus est. Dat enim causam cur Iesus dixerit: « Credite in lucem, » quasi dicit: Ego tot signis probavi me esse Messiam et doc- torem mundi, cur ergo in me non credidistis? Non est quod plura a me expectetis. Ego enim jam ad finem mortemque pergo. Si ergo sapitis, antequam abeo, illico credite in me.

Symbolice, Leonius per « tenebras » accipit peccata; Rupertus vero « tenebrarum penas » inter has enim una sunt tenebrae exteriorum: Matth. viii, 12.

36. DUM LUCEM HABETIS, CREDITE IN LUCEM, ET FILII LUCIS SITIS. — Ecce hic explicat « ambu- late dum lucem habetis, » per « credite in lucem, » scilicet in me, qui sum lux mundi; credite, in- quam, quod ego sim Messias Filius Dei, et salva-

tor mundi, mihi que et Evangelio meo obedite: Ita Cyrillus, Theophylactus; « ut sitis filii lucis, » ut scilicet sitis filii mei, qui sum lux mundi; ac consequenter filii gratiae, charitatis, virtutis et sanctitatis in hac vita, ac filii resurrectionis, felicitatis et gloriae in altera. Vide dicta i Joan. i, 5: « Quoniam Deus lux est. » Et in Evang. ejus- dem, cap. i, 4. Et Ephes. v, 8: « Ut filii lucis ambulat: fructus enim lucis est in omni bonitate, et iustitia, et veritate. »

Topologicae: cum sentis Spiritus Sancti illumina- tiones, instinctus, afflatus, eos illico sequere et exsequere; quia instar fulguris apparent et disparent. Sic S. Francisus, cum audiret Dei inspi- rationem, licet iter agens, subsistebat, ut cum exiret locuturque eam in opus conferebat.

37. HEU LOCUTUS EST JESUS, ET ABIT, ET ASCENDIT SE AB EIS. — Quia praevidebat eorum cogitationes, quod vellent eum capere ante praefinitum a Pa- tre tempus. Ita Chrysostomus, Theophylactus et alii. « Abscondit se, » modico tempore, puta noctu. Nam Christus hisce tribus ultimis vitae suae diebus per diem docebat in templo, noctu vero secedebat in montem Oliveti, indeque in Bethaniam, ut patet Luc. xxi, 37. Unde Maldona- tus censet Christum se abscondisse secedendo in Bethaniam.

Ab eis. — Non « ab eis, » ait S. Augustinus, et ex eo Beda, qui credere et diligere coeperant; non « ab eis » qui cum ramis palmarum et laudibus obviam venerant, sed « ab eis » qui videbant et invidebant, quia nec videbant, sed in lapidem illum emittite offerebant.

Symbolice Rupertus: Abscondit, inquit, Chris- tus se ab eis, non loco, sed gratia; quia eos in sua infidelitate reliquit, excecavit et obduravit, ut sequitur.

37. CUM AUTEM TANTA (Graece *τοσούτη*, id est tot et tanta, sive tam magna) SIGNA FECISSET CORAM EIS, NON CREDEBANT IN EUM. — S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius opinantur Jesum hoc tempore multa miracula patrasse, ut iis Iudeis ad credendum in se permoveret de hisque sic loquit, sed illa a Joanne breviter studio esse missa. Melius alii censent Joannem loqui de omnibus miraculis, quae toto praedicationis tem- pore Iesus operatus est. Dat enim causam cur Iesus dixerit: « Credite in lucem, » quasi dicit: Ego tot signis probavi me esse Messiam et doc- torem mundi, cur ergo in me non credidistis? Non est quod plura a me expectetis. Ego enim jam ad finem mortemque pergo. Si ergo sapitis, antequam abeo, illico credite in me.

Causa cur pauci in Jesum crederent, ac pluri- mi non crederent, fuit partim eorum animalis vita, quia bonis terrenis sive cupiditatibus affixi, bona caelestia et mundanorum contemp- tum, quae Christus praedicabat, non capiebant; partim timor Scribarum, pontificum et princi- pum, quos solebant Jesu adversari: populus

37. CUM AUTEM TANTA SIGNA FECISSET CORAM EIS, NON CREDEBANT IN EUM.

enim sequitur fidem suorum principum; par- tim Christi paupertas, modestia, humilitas, quam ipsi spreverunt. Sperabant enim, et etiamnum sperant, Messiam suum venturum cum magna pompa magnisque opibus, quasi alterum Salo- monem regem Israelis.

38. UT SCAPO ISALAE PROPHEPIAE IMPLERETUR, QUEM DIXIT: DOMINE, QUI REVELAVIT AUDITI NOSTRO? ET BRACHIUM DOMINI CUI REVELAVIT EST? — Te ut non finem et scopum a Deo solentem, sed con- secutionem, sive id quod scientiam est significat, q. d. Unde ex Iudeorum incredulitate secutum factumque ut sermo Isalae, quo eam praedixit, impleteretur. Ita Chrysostomus, Cyrillus et alii.

39. CREDIDI ARBITRI NOSTRO? — Citat Isaiam cap. lvi, 1, ubi ea planius explicat: quare bre- viter hic perstringam.

AUDITI NOSTRO, — id est praedicationi et ser- moni audio, quem scilicet Iudei a me Christo misique apostolis evangelizantibus audierunt, q. d. Quam pauci Iudei crediderunt Evangelio, quod a me et Apostolis praedicatum ipsi audie- runt! Est hebraismus: nam *שמעתי* *שמעתי*, id est *audisti*, ponitur pro praedicatione qua auditur, scilicet potentia vel actu ponitur pro suo ob- jecto, quod crebrum est apud Hebraeos.

BRACHIUM DOMINI. — Id est Christus, q. d. Quam paucis Iudeis Christus cognitus et revelatus fuit! Christus enim dicitur « brachi- um Domini, » quia primo a Patre *ἐκπορεύσθαι* procedit, sicut brachium a corpore et capite illi consubstantiale emanat; se- cundo, quia Christus qua Deus, Patris est bra- chium, id est virtus, robur et fortitudo, per quam omnia potenter operatur; tertio, quia Christus, qua homo in carne assumpta, apud homines mag- nae virtutis et potentiae Dei opera exeravit. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertus, Tolietus, Janse- nius, Maldonatus et alii hinc, ac S. Hieronymus, in *Isai. lvi*; et S. Athanasius, lib. *De communi essentia Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Potest secundo, simpliciter et planius « brachium » accipi pro di- vina virtute et potentia, quae in miraculis Christi se exerebat, q. d. Quam pauci Iudei agnovissent Dei virtutem, in Christo tot tantaque operantem! Ita Jansemmus et Maldonatus.

39. PROPTEREA NON POTERANT CREDERE, QUIA IBERUN DIVIT ISALAE: 40. EXCECAVIT OCCULOS EORUM, ET INDURAVIT COR EORUM: UT NON VIDEANT OCVLOS, ET NON INTELLIGANT CREDERE, ET CONVERTANTUR, ET SANEN ROS. — « Propterea, etc. » Nota has duas particulas causales hie non sumi proprias, nec causam significare, q. d. Causa incredulitatis Iudeorum fuit Dei excecatio, ut vult Calvinus; sed tantum significare consecutionis necessitatem, et sequela ordinem, q. d. Fieri non poterat ut, cum Isalae dixerit et praedixerit Iudeos non credi- turos in Christum, ipsi tamen ei crederent, quia non potest mentiri Scriptura, nec falli praesentia Dei, quae eos non credituros per Isaiam praedixit. Id autem praedixit, quia praevidebat eos sua fi-

Christus est brachium Domini.

bertate pertinacia et malitia non credituros Christo. Ideo enim Deus praevidit eos non credituros, quia ipsi libere non erant credituri. Non autem ideo ipsi non crederent, quia Deus praevidebat eos non credituros. Prius enim est ipso non credituros, quam Deus eos non credituros praevidet; Deus enim praevidet futurum, quia id revera futurum est: nil enim Deus praevidere potest, nisi quod iam revera fore vel futurum praesupponitur. Objectum enim visum prius est ipsa visio; nil enim videri potest, nisi quod iam est vel erit. Ita Chrysostomus, Iansenius, Maldonatus et alii.

Verum S. Augustinus, et ex eo Toletus sic exponit, q. d. Propterea Iudaei non poterant credere Christo, quia ipsi obdurati et excecati erant, sicut praedixit Isaias; sed tunc non poterant, non absolutam necessitatem, sed vel moralem, id est magnam difficultatem; vel conditionalem significat, q. d. Iudaei non poterant credere Christo, posito eo quod ipsi suis vitis, tenebris et erroribus affixi, iis adhaerere animum obfirmarant, ideoque sua malitia se obdurassent et excecassent. Alioqui enim excecati et obdurati, quia habent liberum arbitrium, nec gratia sufficiens eis deest, absolute possunt suam obdurationem deponere saepe ad Deum convertere.

EXCECAVIT OCULOS EORUM, ET INDURAVIT COR EORUM. — Citat Christus Isai. cap. vi, vers. 9 et 10, ubi fuisse haec explicari: quare breviter ea hic repetam. Nota primo, excecari proprie intellectum, obdurari vero affectum et voluntatem. Secundo, excecationis et obdurationis directam et propriam causam esse propriam hominis libertatem et malitiam, juxta illud Sapient. ii, 21: « Excecavit illos malitia eorum. » Unde Arabicus hic vertit, Excecati sunt oculi eorum, et indurata sunt corda eorum; Syrus, Occaecati sunt oculi eorum, et tenebris offusa sunt corda eorum. Deus tamen dicitur hominem excecicare et obdurare indirecte et improprie, quia illi lumen veritatis et gratiae sensum subtrahit, ac errorum et vitiorum occasionem ei a diabolo, carne et mundo obijci permittit, ad puniendum priora ejus peccata.

Porro, in Isaiā pro « excecavit » est « excecra cor populi: » quae sunt verba Dei ad Isaiam, est eodem redit sensus. « Excecra » enim idem est quod praedic « cum a me indirecte excecandum. » Excecavit » ergo idem est quod « excecabit; » ponitur enim praeteritum pro futuro, ut significetur rei certitudo, scilicet rem tam certo futuro, ut si jam facta esset; nimirum tam certo excecandos fore Iudaeos, ac si jam excecati essent.

41. HEC DIXIT ISAIAS, QUANDO VIDIT GLORIAM EJUS, ET LOCUTUS EST DE EO. — « Gloriam ejus, » scilicet Christi sive Filii Dei incarnati, de quo sermo praecessit et sequitur. Ita Cyrillus, Nonnus, Leontius, Augustinus et passim veteres contra Arianos. Hinc ergo patet Christum, Dei Filium,

vere esse Deum. Patri quibus, qui scilicet eandem cum Patre habeat substantiam, majestatem et gloriam. Nam verba haec et gloriam hanc divinam fuisse Dei Patris non negant Iudaei, nec de eo dubium esse potest; hic vero dicitur eandem gloriam fuisse Filii. Eandem fuisse Spiritus Sancti patet, Act. xxviii, 23; ideoque sanctae Trinitatis sic coram Isaiā apparenti Seraphini exclamabant: « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth; plena est omnis terra gloria ejus. »

Haec ergo gloria, quam vidit Isaias, cap. vi, fuit gloriosa effluvia, quae sanctae Trinitatis essentia, et personae singulae clare ei per symbolum aliquod imaginarium, modo nobis ineffabili representabantur. Effluvia autem haec fuit species humana: Deus enim visus fuit Isaiā, quasi homo vel rex sedens in throno excelso: unde tam faciem quam pedes Dei nominat et describit Isaias. Denique haec species gloriose adornata fuit ingenti lumine et majestate: unde Joannes illam hic vocat « gloriam. » Itaque Isaias in illa visione, auct Ribera, Maldonatus, Toletus et alii, cognovit expertissime, quantum ab homine in hac mortalitate cognosci quam habuit, et ideo dicit: « Quando vidit gloriam ejus, » id est quando ei per revelationem ostensa est persona Filii coequalis et consubstantialis Patri et Spiritui Sancto. Plura de hac visione dixi, Isaiā vi, 1.

42. VERUMTAMEN EX EX PRINCIPIBUS MULTI CREDIDERUNT IN EUM; SED PROPTER PHARISAEOS NON CONFEREBANTUR, UT IN SYNAGOGA NON EGERENTUR. — « Principes » vocat non summos pontifices et magistratos: hi enim paulo post Jesum ceperunt et occiderunt, sed Primores et Proceres, ut vertit Syrus, qui ceteris sapientia, auctoritate, opibus eminebant, tam inter sacerdotes quam inter laicos. Ita Rupertus. Hi ergo convicti veritate ac sanctitate et miraculis Jesu, crediderunt ipsum esse Messiam; sed id palam profiteri non audebant, ne extra synagogam pellerentur. Hoc enim jam decretum erat a Phariseis, ut audivimus cap. ix, vers. 22.

43. DILEXERUNT ENIM GLORIAM HOMINUM MAGIS QUAM GLORIAM DEI. — « Gloria » hic primo active accipi potest, q. d. Dilexerunt glorificare magis homines, puta Iudaeos et Phariseos, dicendo illos esse sapientes et veros legis doctores quam Jesum a Deo missum, ut profiterentur ipsum esse Messiam, lucem et doctorem mundi.

Secundo et potius, passive, q. d. Dilexerunt magis glorificari ab hominibus quam a Deo, ut scilicet a Phariseis audirent: Vos estis veri Israelitae, qui in fide patrum constantiter, Mosem praecepta, qui in fide patrum constantiter, Mosem praecepta novatori Jesu, antiquam sectularium religionem novitiae Christianorum sectae praetulistis. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Beda, Chrysostomus, Theophylactus et alii. Hi ergo habebant ad eum Christum, sed non charitatem; si enim eam habu-

erant, magis dilexissent gloriam Dei quam hominum, et fidem Christi quam corde tenebant, ore professi fuissent: « Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, » Rom. cap. x.

Tales hodie multi sunt in Anglia, Germania, Polonia, qui fidem et pietatem in mente colunt, sed exterius ostendere non audent, ne haereticorum vel mundanorum irrisiones et scommata incurrant, contra quos fulminat Christus: « Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua, et Patris et sanctorum angelorum, » Luc. ix, 26.

Sapienter Glossa ex S. Augustino, tract. 53, in fine: Ideo, ait, crux figitur in fronte, ubi est sedes verecundiae, ne de Christi nomine erubescamus magisque veri quam hominum gloriam quaeramus.

44. JESUS AUTEM CLAMAVIT, ET DIXIT: QUI CREDIT IN ME, NON CREDIT IN ME FACTUM, UT ADDIT ARABICUS, SED (ETIAM) IN EUM QUI MISIT ME. — An Jesus haec dixerit eodem tempore quo praecedentia, vers. 38, et vult Maldonatus, ut sequamur se absconderet et abiret, ut dixi vers. 36 (quasi illud ibi dicitur per anticipationem, cum recto ordine ponendum sit in fine capitis); an vero alio tempore, et vult Theophylactus, incertum et ambiguum, ideoque problema est. Christus enim hisce tribus ultimis vita suae diebus, noctu secebat in montem Oliveti et Bethaniam, mane vero redibat ad templum ibique docebat et concionabatur. Cum videret ergo alios sibi non credere, alios vero credere, sed non audere fidem suam profiteri, ex pudore et metu Phariseorum, « clamavit » contenta voce et pudorem hunc et metum eis eximeret: « Qui credit in me, » non credit in merum pauperem miserumque hominem, sed in hominem qui simul est Deus, ideoque « credit in Deum, qui misit me, » puta in Deum Patrem, cui sum equalis et consubstantialis, q. d. Non vos pudeat mea paupertas et humilitas, quia, etsi exterius pauper sim et humilis, interior tamen sum dives et sublimis: sum enim Deus de Deo; quare qui in me credit, in Deum credit. Quid autem dignus et gloriosus, quam in Deum credere? Addit Cyrillus: « Clamavit » Jesus, ut significaret se nolle timide et occulte coli, sed velle ut fidem libere et clare profiteamur et proclamemus. Tertio, « clamavit, » quia parum illi temporis ad praedicandum restabat, ait Rupertus; eam post tres dies consummaturus est, q. d. Qui vult me audire, credere et salvari, illico id faciat; nam post triduum nemo me audire poterit. Ita S. Chrysostomus: Quid formidatis, ait, credere in me? In Deum fides pervenit per me: sicut qui luminis aquam accipit, non accipit eam quae est fontis? Et S. Augustinus: « Quia, ait, homo apparebat hominibus, cum lateret Deus, ne putarent eum esse tantum quod videbant (hominem), ta-

lem ac tantum se credi volens (Deum) qualis et quantus est Pater, inquit: Qui credit in me, non credit in me, id est in hoc quod videt, sed in eum qui me misit, id est Patrem. »

Hinc ergo patet Filium esse Deum, Deoque Patri consubstantialem. Negabant ita Ariani et obijcebant: Qui credit Apostolis in Deo missis, in Deum credit; et tamen non credit Apostolos esse Deos. Ergo pariter qui credit Christo a Deo misso, esto in Deum credat, non tamen credit Christum esse Deum. Respondet arguendo sequelam. Nos enim credimus quidem Apostolis, sed non in Apostolos. Christus autem hic ait: « Qui credit in me, credit in eum qui misit me. » Nemo autem credit in aliquem, nisi in eum qui est Deus. Ergo si in Christum credimus, credimus ipsum esse Deum, cumque non nisi unus sit Deus, credimus ipsum eundem numero esse Deum cum Deo Patre, ideoque ait: « Qui credit in me, credit in eum qui misit me, » q. d. Qui credit in me Dei Filium, credit pariter in Deum Patrem meum, quia una utriusque est natura, una majestas. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius et alii. Unde, ut id clarius significet, subdit Christus:

45. ET QUI VIDET ME, VIDET EUM QUI MISIT ME, — quia unica est utriusque natura: quare eo modo, quo per humanitatem videt deitatem meam in ea latentem, eodem modo videt quoque deitatem Patris mei, cum una sit eademque. Ita S. Augustinus. Ostendit, ait, adeo nihil distans esse et Patrem, ut qui se videret, videret et Patrem.

Audi S. Cyrillus, in Concilio Ephesino: « O fideles auditores mei! ne parva et humilia de me opinemini. Quin potius id de me persuasum habetote, nempe si in me quem in hoc corpore certis, creditis, non in unum aliquem ex multis credituros vos esse, sed in ipsum Patrem per me Filium, qui licet vestri causa caro factus sim; Patri tamen omnino aequalis, nullaque in re ab eo divulsus aut separatus sum, utpote eadem quae ille natura, potentia ac gloria praeditus. »

46. EGO LUX IN MUNDUM VENI, UT OMNIS QUI CREDIT IN ME, IN TENEBRIS NON HABEAT. — Identidem Christus se vocat lucem mundi, quare eum in Deum fidem, cultum, pietatem, virtutem omninoque ad salutem conducunt ostendat, ac infidelitatis, idololatriae, errorum et vitiorum omnium tenebras dispellit, ut quod sol in mundo est corporaliter, hoc ipse in mundo sit spiritualiter. Nomen haec, ait Cyrillus, indicat divinitatem; Deo enim proprium est esse lucem mundi, Deus enim per essentialiam est lux spiritualis, increata, immensa, a qua omnis lux creata tam spiritualis quam corporalis, tam angelorum et hominum, tam solis et caelorum, quam elementorum, velut radius a sole derivatur. Proprium vero Filio est, quod a Deo Patre per modum radii et lucis procedat, juxta illud Symboli Niceni: « Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: » ipse enim

procedit a Patre per intellectum et cognitionem, quasi verbum mentis, quod quasi lucidissimum speculum omnia representat. Quocirca de eo ait Sapientia, cap. vii, vers. 26: « Candor est lucis aeterna, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius. » Atque ex Sapiente Apostolo, *Hebr. i, 3*: « Qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae ejus, » etc. *Et Eccl. xxiv, 6*: « Ego facti in coelis ut oriretur lumen indeficiens. » Haec de Christo qua Deus est; qua homo vero, missus est a Deo Patre in mundum, ut eum tenebris ignorantiae, infidelitatis et peccatorum obscurum, quasi sol caelestis illuminaret, uti dixi cap. i, vers. 9 et seq.

Symbolice S. Gregorius, lib. XXV *Moral.*, cap. iv: « Lux aeterna, ait, qua Deus est, quanto immutabiliter fulget, tanto penetrabiliter videt, et neque occulta nescit, quia cuncta penetrat; neque penetrata obliviscitur, quia incommutabilis durat. Proinde quoties indignum aliquid corde concipimus, toties in luce peccamus, quia ipsa nobis et non sibi presentibus praesto est, et perverse gradientes in ipsum impingimus, a qua per meritum longe sumus. Cum vero nos videri non credimus, in sole clausos oculos tenemus. Illum videlicet nobis abscondimus, non nos illi. »

Idem S. Gregorius, lib. VII, epist. 32 *ad Dominicanum*: « Lux gregis, ait, flamma est pastoris. Decet enim pastorem, clarescere Dominicum sacerdotem moribus et vita, clarescere, quatenus in eo, tanquam in vitæ suae speculo, plebs commissa et eligere quod sequatur et videre possit quod corrigat. »

47. ET SI QUIS AUDEBIT VERBA MEA, ET NON CUSTODIERIT, EGO NON JUDICO EUM. — « Non custodierit, » id est mente non retinuerit, non crediderit, » ut habent Graeci (quae habent *retinuerit*, id est crediderit, pro quo Noster cum Syro et Arabico legit *retinuerit*, id est custodierit, et sic explicat Christus, vers. sequent. : « Ego non judico, » q. d. Ego non veni in carnem et mundum, ut eum judicem et damnem, sed ut redimam et salvem. Talis tamen qui non credit in me, jam judicatus est et damnatus per suam ipsius malitiam et infidelitatem, atque per aeternum Patris mei decretum. Patet ex sequenti; ita Cyrillus, Theophylactus, Leontius et alii. Vide dicta cap. iii, vers. 18. Hoc autem decretum Patris ego exequar in die judicii, cum quasi iudex recibo ut judicem mundum, qui jam veni quae redemptor ut salvem mundum. Unde Chrysostomus: « Ego non judico, » hoc est, ait, q. d. Ego non sum causa perditionis illius, sed ipse sui ipsius, qui verba mea spernit.

NON ENIM VENI UT JUDICEM MUNDUM, SED UT SALVIFICEM (salvum faciam) MUNDUM. — id est homines mundi incolas: quia nunc tempus est misericordiae, post autem judicii, ait S. Augustinus.

48. QUI SPERNIT ME, ET NON ACCIPIT VERBA MEA, HABET QUI JUDICET EUM. — q. d. Qui non accipit, id est animo non amplectitur (et, ut paulo ante

dixit, non custodit), hoc est non credit verba mea, habebit Deum Patrem vindicem, qui eum puniet et damnabit per me iudicem in die judicii. Nam, ut ait S. Augustinus, lib. I *De Trinit.*: « Non iudicabit Christus ex potestate humana, sed ex potestate Verbi Dei. »

SERMO, QUEM LOCUTUS SUM, ILLI JUDICABIT EUM IN NOVISSIMO DIE. — S. Augustinus, *tract. 34*, per « sermonem » accipit Christum; hic enim erit iudex in die judicii: « Satis, ait, manifestavit seipsum iudicaturum in novissimo die; seipsum januam posuit, qua ipse ad oves pastor intravit. »

Planus et nervosius alii, q. d. Sermo meus a Judaeis auditus, et non creditus, contra eos in die judicii accusabit eos eosque dignos gehenna muta voce proclamabit. Ita Rupertus: « Ille sermo, ait, quem audierunt, quem verum esse necire non possunt, upote magnificis operum testimonio comprobatur, ille iudicabit eum, ille arguet, ille convincet eum. Ubiam iste talis iudex sedebit? Quales de solo suo voces aut sententias iudicii sui dabit? Prope aderit, intus sedebit, in conscientia cuiusque iustas sententias terribiliter personabit. » Est propositio. Sermo enim Christi hic indicatur quasi persona et testis accusans incredulos ad Christum iudicem in die judicii.

49. QUIA EGO EX MEIPSO NON SUM LOCUTUS, QUI MISIT ME PATER, IPSE MIHI MANDATUM DEDIT QUID DICAM, ET QUID LOQUAR. — *Ita quia dat causam cur sermo Christi Judaeos condemnandum sit; quia scilicet Christus hunc sermonem locutus est, non ex se, sed ex Patris mandato: quare qui illi non credit, Deo non credit; qui illum sprevit, Deum sprevit, ideoque eum iudicem et vindicem experietur. Ita Syrus. Paulo aliter Rupertus: « Inde, inquit, sermo, quem locutus sum, fortitudinem habet iudicandi, quia ego eum a meipso non loquor. » Porro S. Augustinus, S. Ambrosius et Beda censent Christum hic de se loqui, quatenus Deus est, q. d. Ego Christus qua Deus, ex me non loquor, sed ex Patre, qui dedit mihi mandatum quid dicam et loquar, hoc est, dedit mihi divinam naturam, et cum ea omni-scientiam omnemque dicendi et loquendi vim. Audi S. Augustinum: « In Sapientia Patris, quod est Verbum, omnia mandata sunt Patris: dicitur autem mandatum datum, quia non est seipso is qui dicitur datum. Est autem dare Filio, Filium generare. » Porro Chrysostomus: « Omnia haec, ait, propter eos dicebantur, ut nullam habent excusationem. » Et Glossa: « Mandatum dedit Filio Pater, ipsum Verbum et substantiam, in qua sunt omnia mandata, gignendo, sicut et vitam dedit, ipsum, qui vita est, gignendo. »*

Simplicius S. Cyrillus, Chrysostomus, Leontius et Theophylactus putant Christum hic loqui de se, quatenus ipse homo est: sic enim proprie accipit a Patre mandatum haec illave dicendi et

loquendi, non alia. Demisse enim de se loquitur Christus, ut superbos Judaeos, qui non credebant ipsum esse Deum, permoveat, q. d. Estis parvi essem homo, ut vos putatis, tamen mihi credere deberetis, quia ego nihil ex me loquor; sed omnia quae loquor, a Patre audivi, imo ab eo mandatum illa dicendi accepi. Hinc colligunt Doctores Theologi (casi nonnulli id negant) Christum accepisse a Deo mandatum, uti dicendi omnia quae dixit, sic et agendi omnia quae egit. Si enim mirora uti sunt loqui et dicere, mandavit illi Pater, ergo et maiora, uti sunt operari et facere virtutes et miracula.

Accommodatissimum est quod ait Rupertus: « Mandatum a Patre accepi, quid nunc dicam patienter contradicentibus, et quid in futuro iudicio loquar terribiliter, ubi nemo contradicere audebit. »

50. QUID DICAM, ET QUID LOQUAR. — Inter dicere et loqui hoc interest, quod dicere sit graviter quid asserere, docere, predicare; loqui vero sit familiariter quid loqui. Unde Varro, lib. V *De Lingua Latina*: « Loquar, ait, dicatur a loce; infans enim primo furi dicitur, deinde loqui. Loquitur ergo, qui suo loco quodque verbum sciens ponit. » Hinc loquax, qui nimium loquitur; eloquens, qui eloquenter loquitur; colloquium, cum conveciunt in unum locum loquendi causa. Hinc et allocutum mulieres ire aiunt, cum eunt locutum ad aliquem, consulendi causa. Ibidem Varro *deo* derivat a Graeco *δωκεω*, id est iudico, sive ius dico. Hinc illa: « Iudico bellare, iudico famas, Addebat praenium. » Hinc dictum in ministro, *dictato* in iudice, *dictator* magister populi, quod is a Consule debeat dici. Hinc *docere* declinatum, vel quod eum docemus, dicimus; vel quod qui docentur, inducantur in id quod docentur, ab eo quod scit docere, qui est *dux* aut *ductor*, qui ita inducit, ut doceat: a docere *disciplina* et *discere*, litteris paucis commutatis. Ab eodem principio *documenta*, id est exempla, quae docendi causa dicuntur. Haec omnia Varro. Paulo aliter Rhetores: *Loqui*, inquit, est simpliciter disserere, vel enuntiare; *dicere* vero est ornate, disposite et discrete perorare. *Loqui* ergo est Dialecticorum, *dicere* Oratorum, ita Cicero, lib. *De Oratore*, et Quintilianus, lib. X, cap. vii.

50. ET SCIO QUIA MANDATUM EIUS VITA AETERNA EST. — Hoc est, causa est et via ducens homines ad vitam aeternam; juxta illud: « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. » *Matth. xix*. Porro mandatum formaliter quoque est vita aeterna, quia mandatum De est lex aeterna, quae vivit in ideis et aeternis rationibus, quae sunt in viva mente Dei. Verum de eo non agit hic Christus: asserit ergo mandatum esse vitam aeternam casualiter et efficit vitam aeternam. Dicit hoc Christus, ait Chrysostomus, ut Judaeos invitet ad sibi credendum in illis *duo* mandato Patris loqueba-

tur; invitet, inquam, spe summi praemii, scilicet vitae aeternae, ac consequenter timore summi supplicii, si non credant, ultimum mortis aeternae in gehenna: hanc enim per archidiscipuli tacite eis comminatur, ac ne de eo dubitent, asseverant ait: « scio, » q. d. Ex certa scientia dico et assevero quod mandatum Dei est causa vitae aeternae, quia ego id a Deo ipse audivi, adeoque certissime scio id ab eo esse decretum, ut sit inviolabile. Simili modo ait Christus, *Joan. vii, 3*: « Haec est vita aeterna (id est via ad vitam aeternam), ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misit Jesum Christum. »

Allicit Christus ad illud *Eccl. i, 5*: « Fons sapientiae verbum Dei in excelsis, et ingressus illius mandata aeterna. » Et ad *Baruch* cap. iii, vers. 9: « Audi, Israel, mandata vitam, etc. Nescio ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus, ut scias simul ubi sit longaevis vita et victus, ubi sit lumen oculorum et pax. » « Si ergo, » ait S. Augustinus, *serm. 186 De Temp.*, in fine, vultis vivere de Spiritu Sancto, tenete charitatem, amate veritatem, desiderate civitatem, et pervenietis ad aeternitatem. »

Christus igitur omnem suam doctrinam omnesque suas ad populum conciones condidit haec gnome: « Mandatum ejus vita aeterna, ut eternitatis jugem memoriam, et aeternae vite desiderium, quasi stimulum ad suam fidem moresque sectandum, iturus jam ad mortem, Judaeis omnibusque posteris infligeret. Nil enim ita mentem ad bonum exstimulat, atque eternitatis seria et crebra meditatio. Nam, ut ait Psaltes, *Ps. cxviii*: « Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis, » q. d. Omnes res subluaneas suum habent finem, ad vero mandatum Dei non habet finem, sed durat in aeternum, atque sui observatores ducit ad beatam eternitatem, contemptores vero ad supplicia et incendia aeterna. « Momentaneum quod cruciat, aeternum quod delectat. Momentaneum quod delectat, aeternum quod cruciat. »

Symbolice S. Augustinus: « Si vita aeterna, inquit, est ipse Filius, et vita aeterna est mandatum Patris; quid aliud dactum est, nisi Ego sum mandatum Patris? »

QUE ERGO EGO LOQUOR (id est, qui meipsum Verbum annuncio, ait Interlinearis), SICUT DIXIT MIHI PATER, SIC LOQUOR, — id est, ait Interlinearis: « Sicut verax me veritatem genuit, sic veritas me veritatem annuntio. » Et S. Augustinus: « Ita ille dixit ut verax, ita iste loquitur ut veritas; verax genuit veritatem. »

Hic redit Commentarius genuinus S. Cyrilli impressus inchoatque librum novum: nam quatuor medii libri Cyrilli, scilicet quintus, sextus, septimus et octavus, intercederunt: unde eos supplevit Judaeus Chitoveus, uti superius monui. Ego tamen manuscripto Cyrilli usus sum.